

До разової спеціалізованої ради
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, вул. Графська 2,
Чернігівська обл., 16600

ВІДГУК

*офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента, завідувача
кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського
національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*

Гоголь Наталії Валеріївни

*на дисертаційну роботу Сидоренко Юлії Олександрівни «Методика
вивчення літературних творів із міфологічними структурами експліцитного
типу на уроках української літератури в 9–11 класах», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка,
зі спеціальності 014 Середня освіта (за предметними
спеціальностями)*

1. Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними вимогами літературної освіти, зорієнтованої на формування компетентного читача, та необхідністю вироблення спеціальних підходів до вивчення художніх творів, у яких розкрито особливості міфомислення як елементу української національної культури. У цьому контексті особливої ваги набуває потреба навчання учнів аналізувати твори української літератури із міфологічними структурами експліцитного типу, запропонованими в навчальних програмах для 9–11 класів.

У працях сучасних учених-методистів (Г. Бійчук, Ю. Бондаренко, А. Гурдуз, С. Жила, О. Капленко, Л. Нежива, Т. Рудюк, Л. Удовиченко, В. Уліщенко та ін.) розкрито окремі аспекти досліджуваної проблеми. Так, А. Гурдузом висунуто пропозиції щодо вивчення творів із міфологічним складником у площині компаративного аналізу, Ю. Бондаренком – у

контексті філософсько-історичного підходу, С. Жилою – у взаємозв'язках з іншими видами мистецтва, Л. Неживою – крізь призму стильових домінант тексту художнього твору.

Водночас у методиці навчання літератури ще не вироблено повної моделі опрацювання текстів такої категорії: спеціальних принципів, підходів, методів, прийомів для дослідження художньо-міфологічної структури твору; не представлено самостійної методичної системи опрацювання учнями літературних творів із міфологічними структурами експліцитного типу

Аргументація на користь наукового дослідження здобувачки підсилюється недостатнім рівнем теоретичної та методичної розробленості обраної проблеми, відсутністю спеціальних напрацювань, спрямованих на розроблення методики вивчення літературних творів із міфологічними структурами експліцитного типу в закладах загальної середньої освіти. Усе це обумовлює актуальність наукового дослідження Сидоренко Юлії Олександрівни на тему «Методика вивчення літературних творів із міфологічними структурами експліцитного типу на уроках української літератури в 9–11 класах».

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Важливо відзначити, що наукове дослідження виконано в рамках комплексної науково-дослідної теми кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Технологія літературного аналізу в середній школі» (реєстраційний номер: 0123U101622). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 4 від 10 листопада 2016 року), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 31 січня 2017 року). Тему дисертаційного дослідження затверджено й Ученою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 3 від 12 жовтня 2023 року).

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено методичну модель вивчення літературних творів із міфологічними структурами експліцитного типу на уроках української літератури в 9–11 класах, а саме: з'ясовано поняття «міфологічні структури експліцитного типу», уточнено його змістове наповнення, визначено функціональну роль у художньому тексті; окреслено художню роль міфологічних структур експліцитного типу в літературних творах, уведених до шкільної програми; вироблено систему знань та вмінь, які необхідно формувати в школярів; визначено критерії та рівні сформованості вмінь учнів аналізувати літературні твори з урахування його міфологічної образності (високий, достатній, середній та початковий); уперше запропоновано міфолого-концептуальний, міфолого-генетичний та міфолого-функціональний принципи вивчення літератури; *уперше* розроблено концептуально-міфологічний шлях аналізу літературного твору та запропоновано чотири його варіанти: словесно-міфологічний, сюжетно-міфологічний, образно-міфологічний та комбінований як єдність жанрово-міфологічного та міфологічно-стильового; розширено систему підвидів уроків проблемно-тематичного аналізу з урахуванням концептуально-міфологічного опрацювання художнього тексту.

4. Наукове та практичне значення.

Вважаємо, що виконане наукове дослідження має велике практичне значення, що полягає в розробленні концептуально-міфологічного, словесно-міфологічного, сюжетно-міфологічного, образно-міфологічного та комбінованого видів аналізу, підпорядкованих їм навчальних ситуацій, методів, прийомів, націлених на вдосконалення рівня практичної та теоретичної підготовки учнів 9–11 класів до роботи з міфологічною образністю художніх творів.

Варто відзначити, що матеріали дослідження можуть бути використані для вдосконалення як шкільних програм та підручників, так і змісту університетського курсу «Методика навчання української літератури», а також стануть у нагоді вчителям-словесникам під час організації навчального процесу в 9–11 класах та здобувачам в закладах вищої освіти в процесі написання наукових робіт з актуальних питань методики літератури.

5. Повнота викладу матеріалу дисертації в наукових публікаціях.

Результати рецензованого наукового дослідження відображено в публікаціях авторки, а саме: у 18 публікаціях у наукових журналах, збірниках наукових праць і тезах доповідей у матеріалах конференцій, із них: 8 статей – в українських фахових виданнях із педагогічних наук (у тому числі 3 статті у виданнях категорії Б), 2 – у закордонних наукових виданнях, індексованих у закордонних наукометричних базах, 6 – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій, 2 – публікації, які додатково відображають результати дисертації у виданнях, що входять до наукометричної бази Index Copernicus. Результати дослідження широко апробовано здобувачкою в доповідях і виступах на наукових конференціях різних рівнів, зокрема: 7-ми міжнародних і 13-ти всеукраїнських.

6. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам.

Дисертація Сидоренко Ю. О. має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, списку використаних джерел до розділів, загальних висновків і додатків. За своєю структурою вона відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Матеріали наукового дослідження, що рецензується, викладено на 334 сторінка, із них 190 сторінок основного тексту. Робота містить 7 таблиць і 1 рисунок.

Зміст дисертації відображає логічну та послідовну структуру викладу.

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано його мету, завдання, описано методи наукового спостереження, окреслено новизну, теоретичне та практичне значення.

У **першому розділі** дисертації «Методологічні засади й практичний досвід вивчення творів із міфологічними структурами експліцитного типу на уроках української літератури в 9-11 класах» Ю. О. Сидоренко ґрунтовно й адекватно предмету дослідження розглянула науково-теоретичні аспекти експліцитного міфологізму та визначила його роль у художній літературі, переконливо довела, що використання стійких міфологічних моделей у літературному творі набуває різних форм та засобів презентації, провідними серед яких є залучення в текст міфічних сюжетів, мотивів, образів, міфологем та часопросторових назв.

На основі ґрунтовного аналізу чинних шкільних програмах (рівень стандарту) з української літератури для 9–11 класів дисертантка визначила закономірності функціонування міфологічних структур у художніх творах та обґрунтувала психологічні особливості їх опрацювання учнями старшої школи, переконливо довела, що ситуацію вікового розвитку доцільно використати в процесі осмислення авторської міфотворчості.

Позитивної оцінки заслуговують запропоновані дослідницею методичні рекомендації щодо укладання програм і підручників з української літератури, зокрема введення низки понять («міфологізм», «міфологічні структури», «міфологема») до переліку літературознавчих термінів, поглиблення інформативного блоку сучасних підручників про міфологічну образність та посилення методичного блоку запитаннями й завданнями, спрямованими на проведення дослідницької роботи учнів із міфологічним матеріалом.

У **другому розділі** «Навчальна модель вивчення художніх творів із експліцитно вираженим міфологізмом на уроках української літератури в 9–11 класах» Ю. О. Сидоренко обґрунтувала цілеспрямованість дослідного навчання, визначила критерії та рівні сформованості досягнень учнів під час

вивчення творів із міфологічною образністю; окреслила концептуальні засади освітнього процесу, що передбачають чітку систему продуктивних принципів, ефективних підходів, методів, прийомів і видів навчальної діяльності.

До вагомих здобутків дисертантки належить розроблена методична модель вивчення літературних творів з експліцитно вираженою міфологічною образністю на уроках української літератури в 9–11 класах. Ця модель спрямована на здійснення спеціально виробленого концептуально-міфологічного аналізу літературних творів у чотирьох його варіантах (словесно-міфологічного, сюжетно-міфологічно, образно-міфологічного та комбінованого як єдності жанрово-міфологічного та міфологічно-стильового). Зазначена діяльність відбувається на основі вироблених підходів до організації навчальної діяльності, загальнодидактичних, методико-літературних (текстоцентризму та інтертекстуальності) і спеціальних (міфолого-концептуального, міфолого-генетичного, міфолого-функціонального) принципів, кожен із яких досить детально обґрунтований у науковому дослідженні.

Науковий інтерес викликає представлена методика у вигляді навчальної технології, що призначена для вдосконалення навчання української літератури в 9–11 класах. Її науково-методична значущість, на наш погляд, полягає в тому, що вона моделює шлях засвоєння визначеного навчального матеріалу за допомогою комплексу спеціально запропонованих видів аналізу, методів, прийомів і навчальних ситуацій, а також містить критерії оцінки досягнень учнів. За типом організації та управління пізнавальною діяльністю означену модель дослідниця правомірно зараховує до структурно-логічної технології навчання. Імпонує те, що представлена методика ґрунтується як на використанні ідей передового педагогічного досвіду, так і врахуванні новітніх досліджень про специфіку сприймання літературних творів сучасними учнями. Прикметно, що концепція запропонованої методики зорієнтована на класно-урочну систему роботи,

охоплює різножанрові й різностильові програмові літературні твори 9–11 класів із міфологічним складником та націлена на розвиток естетичних смаків, розширення культурно-пізнавальних інтересів та духовне збагачення учнів, формування в них навички вдумливого читання.

Варто відзначити й дотримання Ю. О. Сидоренко перспективних підходів до організації навчальної діяльності під час упровадженні методики опрацювання літературних творів, серед який влучно виокремлені такі: особистісно-зорієнтований, компетентнісний, лінгвістичний, компаративний, інтерсуб'єктний і культурологічний.

Цінною для педагогічної науки є представлена Юлією Олександрівною методика вивчення літературних творів із міфологічними структурами експліцитного типу, що спирається на спеціально розроблений *концептуально-міфологічний шлях аналізу* й ґрунтується на використанні максимально ефективних методів (бесіда, розповідь, лекція, пояснення, читання, наочно-ілюстративні й дослідницько-пошукові методи, самостійна літературна робота тощо), прийомів (коментоване читання, вибіркоче читання, словникова робота з різними видами літературних джерел, оцінка наукових тверджень, складання опорних схем і таблиць, опрацювання міфологічних лексем) і видів навчальної діяльності (колективна, групова та індивідуальна творча робота). Доцільним, на наш погляд, є поєднання традиційних та інноваційних форм організації навчальної діяльності на основі застосування інтерактивних вправ. Особливої ваги, на нашу думку, в пропонованій методиці набувають елементи інтегрованого навчання, що передбачають актуалізацію знань учнів із курсів зарубіжної літератури, історії та образотворчого мистецтва.

Схвальної оцінки заслугоує практична реалізація моделі концептуально-міфологічного аналізу, що візуалізована в навчально-педагогічних ситуаціях у процесі роботи над літературними творами з міфологічними структурами експліцитного типу на уроках української літератури в 9–11 класах.

Інформативно-аналітичним є **третій розділ** дисертації, у якому представлено експериментальну методику опрацювання літературних творів із міфологічними структурами експліцитного типу в 9–11 класах. Варто підкреслити, що дослідниця виважено спирається на результати констатувального експерименту й виділяє низку проблем щодо сприймання та осмислення школярами літературних творів названої категорії.

Науковий інтерес для нас у процесі формувального експерименту становить поетапне введення різновидів концептуально-міфологічного аналізу, що реалізуються шляхом опрацювання школярами міфологічних структур на різних рівнях, а саме: мовно-міфологічних елементів (словесно-міфологічний аналіз), сюжетно-композиційних частин твору (сюжетно-міфологічний), образів-персонажів міфологічного походження (образно-міфологічний), жанрової та стильової природи твору (комбінований як єдність жанрово-міфологічного та міфологічно-стильового шляхів аналізу).

Імпонує авторський стиль дослідження, наукова аргументація та змістова відповідність сучасним запитам суспільства до підготовки компетентного здобувача освіти. Вважаємо, що дослідниця переконливо довела своєчасність і значущість проблеми методичних досліджень у контексті модернізації шкільної літературної освіти.

Виклад матеріалу дисертації послідовний, має науковий характер. Дисертаційна робота оформлена згідно з чинними вимогами, у ній простежується відповідність між поставленими завданнями й змістовим наповненням висновків. **Висновки** є виваженими, чіткими, вони доведені експериментальним матеріалом, підтверджують достовірність наукового дослідження і не викликають жодних заперечень. Об'ємні **додатки** поглиблюють і увиразнюють цілісність дисертації.

7. Ступінь обґрунтованості наукових досліджень.

Здобувачка на достатньому науковому рівні аргументувала вибір теми, визначила мету, завдання, об'єкт дослідження, його наукову новизну. Обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у

дисертації, забезпечується належною методологічною базою, вивченням і критичним аналізом наукових праць. Вивчення рукопису дисертації, опублікованих статей і тез доповідей Ю. О. Сидоренко переконливо засвідчує, що авторський підхід до розкриття обраної методичної теми можна характеризувати як фундаментальний і багатоаспектний. Науковій достовірності викладених результатів сприяло опрацювання значного обсягу джерел, серед яких: наукові праці фахівців у галузі теорії літературознавства, дидактики та методики навчання літератури в закладах загальної середньої освіти, документи офіційного характеру, публікації в періодичних виданнях, інтерпретаційні джерела.

Представлена до прилюдного захисту дисертація має чітку спрямованість і продуманість поставлених на вирішення завдань. Варто відзначити, що всі заплановані завдання дослідження виконано в повному обсязі на високому науково-методичному рівні. Одержані результати обґрунтовані, систематизовані й статистично оброблені. Описання, аналіз та узагальнення експериментального матеріалу виконані з урахуванням наявної наукової інформації. Усі розділи дисертації є повними, закінченими, з обґрунтованими висновками, які витікають із результатів дослідження.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Позитивно оцінюючи роботу Ю. О. Сидоренко в цілому доцільно звернути увагу на окремі недоліки й недостатньо використані можливості оформлення тексту, а також на окремі дискусійні питання:

1. У роботі запропоновано новаційні міфолого-генетичний і міфолого-функціональний підходи до вивчення літературних творів. Не зрозуміло, у чому їхня відмінність від відомих у методиці історико-генетичного та історико-функціонального підходів.

2. Під час експериментального навчання для вивчення драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» було розроблено кілька уроків, що дозволило вивчити цей твір крізь призму міфологізму на рівні образів-персонажів, жанрової і стильової структури тексту. Виникає питання, чому опрацювання

одного твору різними шляхами концептуально-міфологічного аналізу не запропоновано і для інших текстів шкільної програми.

3. У роботі акцентовано те, що звернення до міфологізму властиве для творчості багатьох українських письменників. На наш погляд, потрібно звертати на це увагу й під час вивчення життєпису письменників.

4. У розгорнутих конспектах уроків, що розміщені в додатках дисертації, варто було б у меті уроку додати предметну та ключові компетентності.

5. Доцільним видається необхідність розширити аналіз чинних шкільних програм та підручників із української літератури для 9–11 класів (профільний рівень) визначенням закономірностей функціонування міфологічних структур у художніх творах.

Проте вказані зауваження та рекомендації не впливають на високу оцінку та наукову цінність дисертаційного дослідження Юлії Олександрівни Сидоренко.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам. Аналіз дисертації та наукових публікацій дає підстави зробити висновок, що дослідження Сидоренко Юлії Олександрівни є завершеним, цілісним і самостійним. Вважаємо, що дисертаційна робота на тему «Методика вивчення літературних творів із міфологічними структурами експліцитного типу на уроках української літератури в 9–11 класах» за змістом, актуальністю, рівнем наукової новизни, практичним значенням та характером висновків відповідає галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями). Її оформлено відповідно до сучасних вимог: наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій», Постанови КМУ від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії і скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Отже, Сидоренко Юлія

Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови,
літератури та методики навчання

Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

Наталія ГОГОЛЬ

Свідчу вірність підпису	<i>Н. Гоголь</i>
« <i>02</i> » <i>01</i> » 20 <i>22</i> р.	
Начальник відділу кадрів	<i>[Signature]</i>